

การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ ตามอัตลักษณ์ความงาม ผ้าไทยวน เพื่อส่งเสริมรดกทางวัฒนธรรมไทยวน กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านต้นตาล อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์

ผศ.ดร.จตุริช อนุกุล (หัวหน้าโครงการ)

สาขาวิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

อ.ดร.สาวิตรี จูเจีย

สาขาวิชาการจัดการธุรกิจดิจิทัล (มหาบัณฑิต) คณะวิทยาการจัดการ

ผศ.ดร.อุษณี จิตติมณี, ผศ.ดร.จิรารรณ สมหวัง

สาขาวิชาการจัดการโลจิสติกส์ คณะวิทยาการจัดการ

อ.อรรรณ แห่งทอง

วิชาเอกการจัดการธุรกิจดิจิทัล คณะวิทยาการจัดการ

ความเป็นมา

วัฒนธรรมพื้นบ้านไทยวน สระบุรี เป็นผ้าทอที่ใช้เส้นยืนใช้เส้นไหม เส้นพุ่งด้วยเส้นไหม จกด้วยเส้นไหมสลับแล่งเงิน (เอาเส้นเงินแท้มากวนด้วยไหม) ที่สวยงามเป็นผืนผ้าไทยวน คนโบราณ ได้กล่าวถึง “ถง” หรือ “ย่าม” ในชีวิตของคนไทยวน มี 3 ประเภท คือ ถงเป้อ-ย่ามใช้งานขนาดใหญ่ที่ผู้ชายใช้ใส่ของไปในไร่ นา ใส่อุปกรณ์ช่าง ถงหมาก-ย่ามหมาก สำหรับผู้หญิงใช้ไหมากพูล เงิน ฯลฯ และถงข้าวด้วน-ย่ามใส่ของสำหรับผู้ตายติดตัวไปในอีกภพภูมิ แต่เดิมนิยมเผาไปกับผู้ตาย ทำให้ย่ามสวยๆ จำนวนหนึ่งสูญหายไป อาจมีบ้างที่เอาไปถวายพระสงฆ์แทนการเผาไปพร้อมกับศพ หรือที่มีคำกล่าวว่า “ย่ามยวนไปไหนไปกันจนวันตาย” ย่ามไทยวนมีอัตลักษณ์ที่สำคัญคือ 1. ลวดลายเป็นเอกลักษณ์ เช่น ลายขอประแจ มีนัยยะของการอวยพรว่าให้ไปที่ใดก็แก้ไขปัญหาได้ราบรื่น 2. การเย็บด้วยลายที่สืบทอดกันมา เช่น เย็บแบบสนกระดุงที่ปากย่าม เย็บจ่องแอมเขียดต่อระหว่างตัวย่ามกับสายสะพาย 3. มีฟูดิตที่ย่าม ที่ถักลวดลาย และ 4. สามารถใช้ได้ทั้งสองด้านของผ้า

นอกจากย่ามแล้ว ผ้าชิ้นเป็นผ้าทอไทยวนที่ทรงคุณค่าและสืบทอดกันมาอย่างช้านานแล้ว งานทอผ้าที่สำคัญและและควรค่าในการอนุรักษ์ของไทยวนคือการทอแบบยกดอก ซึ่งจังหวัดสระบุรีใช้อัตลักษณ์จากผ้าไทยวนมาช่วยส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์วัฒนธรรมจังหวัดสระบุรี ภายใต้งาน “ส่งเสริมและสืบสานประเพณีอันดีงามในท้องถิ่นฝีมือในการทอผ้าและลวดลายที่ปรากฏบนผืนผ้าทอ ของชาวบ้านต้นตาล บ่งบอกได้ถึงอัตลักษณ์และขนบธรรมเนียมแบบไทยวนได้อย่างชัดเจน เนื่องจากเป็นชุมชนดั้งเดิมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทยวน ซึ่งมีประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐานมานานกว่า 200 ปี ภายหลังได้มีการก่อตั้งกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านต้นตาลขึ้น เพื่อใช้เวลาว่างสร้างรายได้เสริมให้กับครอบครัว และเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้การทอผ้าสำหรับเยาวชนและบุคคลทั่วไป ผ้าทอที่นี่จะมีหลายแบบ ได้แก่ ผ้าขาวม้า ผ้าพื้น ผ้าสีเขาลายดอกพิกุลซึ่งเป็นลายโบราณของคนไทยวน ส่วนลักษณะเด่นในงานผ้าทอของชาวไทยวนแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ผ้าพื้นไม่มีลาย เช่น ผ้าฝ้าย ผ้าไหม ใช้เส้นด้ายสีเดียวกันทอเป็นลายขัดธรรมดา ประเภทที่สองเป็นผ้ามีลาย ได้แก่ ผ้าลายขีด ผ้าจก ผ้ามุก ผ้าโสร่ง ผ้าหلاب ผ้าขาวม้า ผ้าพื้น ผ้าสีเขาลายดอกพิกุลซึ่งเป็นลายแบบโบราณของคนไทยวนซึ่งเอกลักษณ์ของผ้าทอจะอยู่ตรง “เส้น” ด้านล่างสุดของชายผ้า จะเก็บเป็นสีเหลืองเรียบร้อย แสดงออกถึงความประณีตในการทอ เนื่องจากศูนย์การเรียนรู้ทอผ้าตำบลต้นตาล มีส่วนช่วยในการรื้อฟื้นวัฒนธรรมทอผ้าขึ้นมาอีกครั้ง ชุมชนแห่งนี้เคยได้รับรางวัลอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวดีเด่น ประเภทแหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม และเป็นชุมชนเรียนรู้วัฒนธรรมของผู้คนพื้นถิ่นบ้านต้นตาล นอกจากนั้นยังมีบริการท่องเที่ยวในรูปแบบโฮมสเตย์ การแสดงวัฒนธรรม ศูนย์แสดงเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของชุมชน

จากการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและความต้องการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านต้นตาล คณะผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้นำและสมาชิกกลุ่มทอผ้า พบปัญหากลุ่มยังไม่เคยได้รับการส่งเสริมและพัฒนากระบวนการจับคู่ที่สวยงามและผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายมีแค่ย่ามและผ้าชิ้นโบราณที่คนรุ่นใหม่ไม่นิยมสวมใส่หรือสะพายย่ามในโอกาสต่าง ๆ กลุ่มจึงต้องการได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่พร้อมจำหน่ายตามความต้องการของกลุ่มลูกค้ากลุ่มอื่น ๆ ที่หลากหลายมากขึ้น อีกทั้งต้องคงคุณค่าและมีลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ของชาวบ้านต้นตาล จังหวัดสระบุรี

วัตถุประสงค์ของโครงการ

1. เพื่อพัฒนาและออกผลิตภัณฑ์ตามอัตลักษณ์ความงาม ผ้าไทยวน
2. เพื่อพัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ผ้าไทยวน

กลุ่มเป้าหมายและพื้นที่ดำเนินโครงการ

สมาชิกกลุ่มสตรีทอผ้าบ้านต้นตาล ตำบลเสาไห้ อำเภอกงหรา จังหวัดสุราษฎร์ธานี จำนวน 25 คน

ระยะเวลาดำเนินโครงการ

ธันวาคม 2566 – กันยายน 2567

วิธีดำเนินโครงการ

1. การวางแผนดำเนินการ (PLAN)

1.1 วางแผนการลงพื้นที่ประสานงานทำความเข้าใจแบบมีส่วนร่วมกับกลุ่มและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

1.2 แต่งตั้งคณะกรรมการ/ประชุมวางแผนการดำเนินงาน

2. การดำเนินการ (DO)

กิจกรรมที่ 1 ดำเนินกิจกรรมการสร้างแนวทางการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยวนลงพื้นที่เป้าหมายดำเนินการเก็บข้อมูลโดยวิธีการศึกษาสำรวจ (survey) สนทนากลุ่ม (focus group) สัมภาษณ์ (interview) กับผู้นำและสมาชิกกลุ่มทอผ้าบ้านจอมแก้ว ประชุมทำความเข้าใจในการดำเนินงานกิจกรรมให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ

กิจกรรมที่ 2 กิจกรรมการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยจัดกิจกรรมอบรมการพัฒนาและออกแบบกระบวนการผลิตด้วยกระบวนการฝักอบรมและพัฒนาทักษะการจับคู่สีให้เข้ากับลายและการแปรรูปจากผ้าไทยวน และดำเนินการสนทนากลุ่มในการระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจับคู่สีให้เข้ากับลวดลายผ้าที่เป็นอัตลักษณ์ท้องถิ่น วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มเพื่อออกแบบลายผ้าโดยนักออกแบบลายผ้า และการออกแบบผลิตภัณฑ์ใหม่ให้กับกลุ่ม

กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาและออกแบบบรรจุภัณฑ์ด้วยกระบวนการใช้ประโยชน์บรรจุภัณฑ์จากอัตลักษณ์

3. สรุปและประเมินผล (CHECK)

- 3.1 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดผลผลิต (Outputs)
- 3.2 สรุปรายงานผลการดำเนินโครงการตามแบบฟอร์มเสนอมหาวิทยาลัย
- 3.3 ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานตามตัวชี้วัดผลลัพธ์ (Outcomes)

4. นำผลการประเมินไปปรับปรุง (ACT)

- 4.1 รายงานผลการดำเนินงาน ปัญหาอุปสรรคแก่คณะกรรมการ หน่วยงาน หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา/ปรับปรุงการดำเนินโครงการในครั้งต่อไป
- 4.2 นำผลงานแสดงและเผยแพร่เพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และถอดบทเรียน สู่การจัดการความรู้ในอนาคต

การบูรณาการกับการเรียนการสอน

มีการบูรณาการกับรายวิชาต่าง ๆ จำนวน 3 รายวิชา ได้แก่ วิชาการออกแบบผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่น วิชาภูมิปัญญาศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น และการศึกษาอิสระทางการจัดการโลจิสติกส์

ผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการ

ผลผลิต (Output)

1. สมาชิกได้รับการพัฒนาทักษะ ได้รับการพัฒนาศักยภาพจากการอบรมเชิงปฏิบัติการ เรื่อง การออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยวน
2. ได้ผลิตภัณฑ์ผ้าไทยวน ที่มีคุณค่าอัตลักษณ์เชิงวัฒนธรรมไทยวน
3. ได้บรรจุภัณฑ์ที่ใช้สำหรับบรรจุผ้าทอโดยเป็นบรรจุภัณฑ์ที่เน้นทำจากวัสดุธรรมชาติ

ผลลัพธ์ (Outcome)

ด้านเศรษฐกิจ กลุ่มทอผ้าสามารถสร้างรายได้ในครัวเรือน และชุมชน

ด้านสังคม อนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมการทอผ้าบ้านต้นตาล

ด้านวิชาการ เกิดองค์ความรู้ของผ้าทอทั้งการออกแบบการจับคู่สีและพัฒนาลวดลาย

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอบ้านต้นตาล

ผลกระทบจากโครงการ (Impact)

ด้านเศรษฐกิจ เกิดคุณค่าด้านเศรษฐกิจเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน มิติที่ (3) เศรษฐกิจและความมั่งคั่ง (Prosperity) ส่งเสริมให้ประชาชนมีความเป็นอยู่ที่ดีและสอดคล้องกับธรรมชาติ

ด้านสังคม เกิดคุณค่าด้านสังคมเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน มิติที่ (1) การพัฒนาคน (People) ให้มีความสำคัญกับการขจัดปัญหาความยากจนและความหิวโหย และลดความเหลื่อมล้ำในสังคม

ด้านวิชาการ เกิดคุณค่าด้านวิชาการเพิ่มขึ้นในด้านการพัฒนาองค์ความรู้ สืบทอดองค์ความรู้ เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life long learning) และเป็นแนวทางให้เกิดการเรียนรู้เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับชุมชน

ด้านสิ่งแวดล้อม เกิดคุณค่าด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นและสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เพื่อใช้ติดตามและประเมินความก้าวหน้าของการพัฒนา โดยสามารถจัดกลุ่ม SDGs ตามปัจจัยที่เชื่อมโยงกันใน มิติที่ (2) สิ่งแวดล้อม (Planet) ให้มีความสำคัญกับการปกป้องและรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสภาพภูมิอากาศเพื่อพลเมืองโลกรุ่นต่อไป การตระหนักถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมและร่วมกับหน่วยงานเพื่อพัฒนาวัสดุที่จะใช้มาแปรรูปจากธรรมชาติมากขึ้น

การนำไปใช้ประโยชน์และสร้างรายได้

1. กลุ่มสตรีทอผ้าบ้านต้นตาลได้รับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไทยวนทั้งในด้านสีและลวดลายเพื่อการแปรรูปผลิตภัณฑ์ รวมถึงบรรจุภัณฑ์พร้อมจำหน่าย กลุ่มและสมาชิกได้รับประโยชน์ในด้านองค์ความรู้และการส่งเสริมรายได้ที่เพิ่มขึ้นโดยตรงจากการเข้าร่วมโครงการ โดยมีรายได้จากการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าทอ เป็นกระเป๋าถือและกระเป๋าใส่แท็บเล็ตเพื่อการจำหน่าย มีรายได้เพิ่มขึ้นร้อยละ 10

2. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ได้ประโยชน์จากการได้เป้าหมายและตัวชี้วัดการพัฒนาฯกลุ่มเพิ่มขึ้นจากการที่กลุ่มได้รับการพัฒนาจากมหาวิทยาลัยฯ

